

Osa 2

ajatusvirhe 1
työmarkkinat

Sitä mieltii tämän pallon suuruutta. Mieltii mitä saanut on aikaan

Muuttuuhan tämä työmarkkina rajusti. Muutosajurit eivät ole käsissämme ja ne ovat mahtavia, yhtäaikaisia voimia: globalisoituvaa talous, digitalisaatio, palveluvaltaistuva yhteiskunta, lisääntyvä yhteiskuntavastuu, arvomuutokset yhteiskunnassa ja ihmisissä, sukupolvisiirtymä (ehkä jopa milleniaalien vallankumous) ja väestörakenteen muutos. Myös työttömyys- turvaa ja sosiaaliturvaa koskevat lainsäädännölliset muutokset vaikuttavat rajusti.

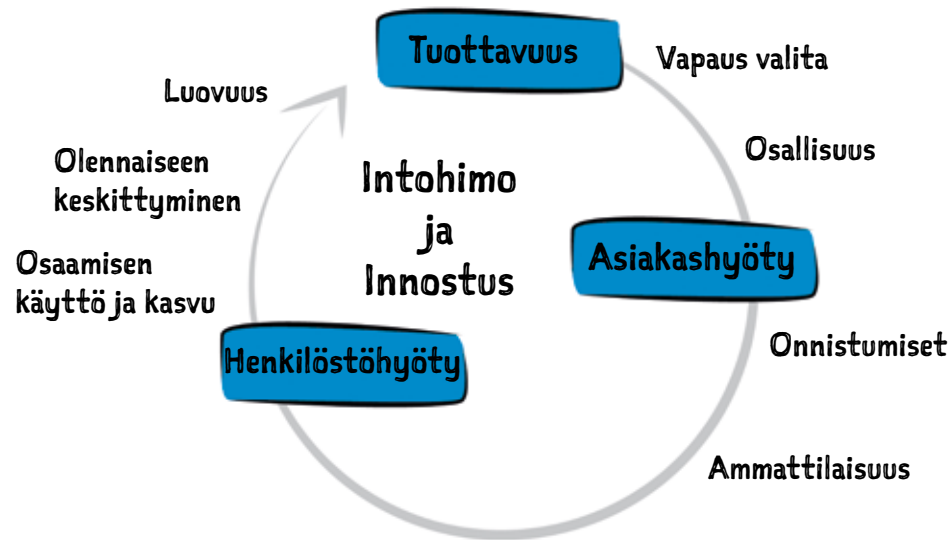
Olemme saaneet Euroopan pönöttyneimmän julkisen sektorin, joka toimii vanhoissa työn rakenteissa.

Työmarkkinat mosaiikkimaistuvat ja työtä tehdään yhä harvemmin tietyssä paikassa tiettyyn aikaan. Uusista työpaikoista yli puolet syntyy ammatteihin, joita ei ole ja joihin ei ole koulutusta.

Kasvava trendi työllistymisessä on se, että ihminen omien innostustensa ja kompetenssiensa varassa rakentaa itselleen työpaikan. Se ei tarkoita pelkästään yrittäjyyttä, vaan tämän tyyppisiä työpaikkoja muotoutuu vanhankin työn maailmaan, palkkatyöhön. Osaamisintensiivistä – kyllä. Mutta myös rajapinnoilla olevia uusia mahdollisuuksia. Työn mosaiikkimaistumiseen liittyvänä ilmiönä on task rabbit -tyyppinen työ, jossa vaikkapa Ikean huonekalujen kokoaminen on liiketoimintaa. Tai kun auton renkaat saa halvimmalla netistä Saksasta tilaten kotiovella, murenee työ valtaosin, mutta pienenä taskina voi renkaiden laitto alle olla se uuden työn mahdollisuus.

Työpaikkojen määrä julkisella sektorilla tulee vähenemään selvästi. Niin on pakkokin käydä, jotta julkisen sektorin kestävyysvaje saadaan kuntoon.

Olemme saaneet Euroopan pönöttyneimmän julkisen sektorin, joka pitkälle toimii vanhoissa työn rakenteissa, aikaan ja paikkaan sidotusti. Kun julkisen sektorin työpaikat vähenvät, poistuma mahdollistaa työn sisäisen muutoksen ja mosaiikkimaistumisen. Aivan uudet työt syntyvät pieniin yrityksiin, hyvinkin pieniin. Uusia työnteon muotoja, rajattomasti ja ajattomasti. Uusia mahdollisuuksia menestyä.

Erilaisia osaamisen muotoja

Työvoiman kysynnän rakenteeseen liittyy selkeitä muutosilmiöitä.

Työvoiman tarve syntyy nopeasti ja paikat täytetään joustavasti, oikea henkilö oikeassa paikassa oikean ajan. Paikka ei ole välttämättä fyysinen, vaan työ voi tapahtua yhä useammin missä vain. Haettavat osaamisprofiilit ovat monipuolistuneet ja työn luonne on muuttunut kompleksisemmaksi. Ammatit ovat laaja-alaistuneet ja moniosaaminen korostuu. Työntekijöiden kvaifikaatiot painottuvat henkilökohtaisiin osaamisiin, erilaisten osaamisten yhdistelemiseen ja vuorovaikutustaitoihin. Itsensä työllistäminen, osa-aikainen työ ja työn tekeminen useammille toimijoille ovat kasvattaneet merkitystä. Tämä näkyy yrittäjyyden ja palkkatyön yhdistelminä ja erilaisina osaamisen ja työpanoksen myymisen muotoina. Vaikka palkkatyö ei ole kadonnut, työsuhteita alkaa ja päättyy aiempaa enemmän, ja työsuhteiden epävarmuudesta on tullut normaali olotila.

**Työpaikat keskittyvät maantieteellisesti pienelle alueelle.
Töitä on totuttu tekemään virka-aikana,
tietyssä paikassa.**

Tilanne on poikkeuksellinen. Teollinen rakennemuutos on kohdellut suurta osaa Suomea kovin ottein. Jatkuvat YT-neuvottelut vievät mielialaa alemmas. Työvoimapolitiittisia toimenpiteitä on tehty paljon, koulutukseen on satsattu. Mutta koulutusohjelmat eivät täyty, katutilat näyttävät tyhjiltä ja yhteisö hiipuu. Muuttoliike ja työpaikat keskittyvät vauhdilla maantieteellisesti aika pienelle alueelle. Työtä on totuttu teollisessa yhteiskunnassa tekemään virka-aikana, tietyssä paikassa. Palvelut ovat keskittyneet päivään. Muutos teollisuusyhteiskunnasta palveluyhteiskunnaksi merkitsee työn syntymistä uudella tavalla uusiin paikkoihin ja aikoihin. Tarvitsemme radikaalin muutoksen.

Uskallettava, vaikka tuntuu pahalta

Kun mietitään työn organisoinnin muutosta teknistaloudellisesta ja sosiokulttuurisesta näkökulmasta, pysyy suuri osa työstä ennallaan. Ennallaan pysyy työ, joka vaatii suurta sosiaalisuutta, moraalista ja luovuutta. Työtä ei voida ainakaan kovin helposti poistaa tai siirtää koneiden tehtäväksi. Ja tässähän on se yksi suuri ajatusvirhe. Rakenteellisesti ennallaan pysyvä työ pysyy entisenä, lähihoitajan tai opettajan työnä. Mutta se ei missään tapauksessa tarkoita, etteikö vuorovaikutuksen tapa sen sisällä muuttuisi. Palkkatyönä se tulee säilymään, yleisesti tarkasteltuna hyvinkin entisen kaltaisena. Mutta sisäisesti on pystyttävä suuriin muutoksiin. Tässä puhutaan asenteesta.

Katoavan työn tilalle syntyy melkein aina uusia mahdollisuuksia.

Osa työstä katoaa nykyisessä muodossa kokonaan. Katoavaan työhön kuuluu vaikkapa kirjanpitäjän työ. Ei auta, vaikka se tuntuu kuinka pahalta. Meidän on vain uskallettava luopua ja tarttua siihen, mitä syntyy tilalle. Katoavan työn tilalle syntyy melkein aina uusia mahdollisuuksia. Mustissa pilvissä on kultaiset reunat ja niille reunoille syntyy Task Rabbit -tyyppisen liiketoiminnan mahdollisuudet. Juuri tässä saattaa olla se niin pitkään kaivattu avustavan työn paluu.

Pilkotaan ja yhdistellään

Suomen mahdollisuudet menestyä ovat kuitenkin kehittyvän työn muodoissa. Ominaista on työn vaatima korkea osaaminen, monipuolisuus, itseohjautuvuus ja työn sallimat laajat kehittymismahdollisuudet. Samoin merkittävä kehityssuunta on laajeneva työ, jossa teknologian kehittymisen myötä työtä pilkotaan yhä pienemmiksi kokonaisuuksiksi ja joita yhdistellään uudella tavalla toisiinsa.

Työmarkkinat ovat murtuneet sisältäpäin. Rakenteista katsottuna näyttää lähes entiseltä. Työn tekemisen kulttuurissa on tapahtunut täyskäännös. Jos putoaa työmarkkinoilta, ei olekaan enää sellaisia työmarkkinoita, jonne voisi varmuudella palata. Ei, vaikka kouluttautuisi, tai tekisi juuri täsmälleen oikein niitä asioita, jotka aiemmin ovat johtaneet koulutukseen. Ei, vaikka tekisi kaikki ne toimenpiteet aivan oikein, jotka työllistymissuunnitelmassa on sovittu. Ei, vaikka oppisi heräämään aikaisin ja tarttumaan toimeen. Ei, vaikka hankkisi kaikki ne osaamiset, jotka aiemmin johtivat työllistymiseen. Yksilötasolla voi olla tiedossa pettymysten kehä, jossa syrjäytyminen syvenee. Polku työmarkkinoille ei ole enää yksinkertainen. Se ei ole enää samalla tavalla kiinni yksilön ominaisuuksista kuin ennen. Kukaan ei enää tiedä millä ominaisuuksilla työelämään voi oikeasti palata tai sinne päästä.

**Teollisessa yhteiskunnassa työ kapeni ja köyhtyi.
Palveluyhteiskunnassa se laajenee ja rikastuu.**

Maisterin paperit kourassa syrjäytymään

Työmarkkinat ovat jakautuneet kahtia. Siellä olemme ”Me”, jotka olemme töissä ja joihin yhteiskunta panostaa aika mukavasti vanhempainvapaina, opintovapaina, työterveyshuoltona ja monin muun tavoin. Sitten on ”Ne toiset”. He ovat työelämän ulkopuolella ja tulevat toimeen hyvin pienellä rahalla. Myös yhteiskunnan panostuksilla. Heidän pyrkiesään työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin osallistumalla takaisin työelämään he saavat työttömyysturvaansa lisää 9 €/päivä. Se ei riitä usein kattamaan edes kuluja työssäkäynnistä.

Yhteiskunta panostaa heihin paljon. Suurin panostus on se työ, jota heihin kohdistetaan. Jos ajatellaan, että julkisen sektorin työminuutti maksaa noin kaksi euroa, voi laskea, mikä on ohjauspanos. Kahta pitkäaikaistyötöntä kohden on noin yksi ohjaava henkilö työvoimahallinnossa, Kelassa, kunnissa, hankkeissa ja ostopalveluissa. Panostus on valtava. Sitä ei ole ehkä tutkittu, mutta valtaosa tästä palvelusta annetaan virka-aikana tietyissä ennaltamääritellyssä paikassa. Se voi olla voimaannuttavaa ja mukavaa ihmisille. Mutta työllistymistä edistävä toimenpide se ei todellisuudessa ole, koska se ei juurikaan johda työllistymiseen. Tai siis kokonaisuutena ei ole johtanut.

Työssä syrjäytyneet toimittajat jatkatvat syrjäytymistään työstä ansiosidonnaisella päivärahalla kaksi vuotta.

Meillä oli hetki sitten Helsingissä 42 300 työtöntä. Helsinki on paras mahdollinen työllistymisen paikka. Toimiva työmarkkina. Mahdollisuuksia tulvillaan. 24/7 palvelukaupunki, jossa aamulla heräämättömyys ei ole este työn tekemiselle. Kansainvälinen kaupunki, jossa työkieli ei ole mitenkään väkisin suomi. Monimuotoisuutta edistävä, yrittäjyyden mekka.

Siitä huolimatta työttömiä on niin paljon, että he riittäisivät kilometrin välein asetettuna maapallon ympäri. Nyt, kuukausi myöhemmin, toinen kierros yltäisi taas jo Jäämerelle. Työttömyyden kasvuvauhti on Euroopan suurin. Ainutlaatuinen ominaisuutemme on korkeasti koulutettujen työttömyys, joka näyttää alkavan jo koulusta. Helsingissä vielä on toisin, mutta monilla alueilla pitkäaikaistyöttömyys on elinikäinen tuomio. Tai oli. Kaikilla ei enää ole.

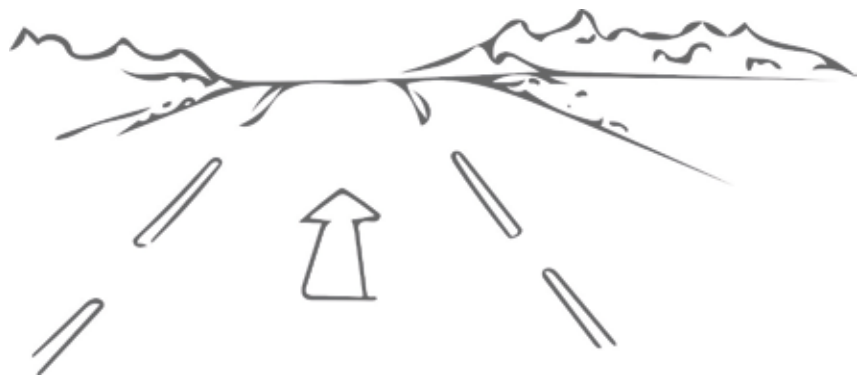
Työstä syrjäydytään jo työssä. Esimerkiksi toimistosihiteerin työ on lähes varmuudella katoava ammatti. Heitä löytyy oikeastaan enää julkisen sektorin työpaikoilta. Ja vain Suomesta. Saneerauksissa yksityiseltä he ovat joutuneet pois. Elleivät ole uudistaneet osaamistaan. Mitä tekee 20 vuoden kokemuksen omaava hieman digisyrjäytynyt toimistosihiteeri jäädessään työttömäksi? Tai mitä tekevät ne sadat toimittajat? He jatkavat vielä syrjäytymistään työstä ansiosidonnaisella päivärahalla kaksi vuotta. Koulusta tulee uusia. Vanhalla tavalla koulutettuja. Elämänsä huippuhetkeltä maisterin paperit kädessä kiitoradalle kohti ”Niitä toisia”.

Usko puolittuu tunneissa

Olemme tavanneet näitä. Olemme puhuneet heidän kanssaan uskon puoliintumisajasta. Uskoimme sen olevan kuukausia. ”Puhuisin mieluummin tunteista, kun joutuu näiden palveluiden piiriin”, sanoi nyt digimaailmasta polkunsa löytänyt, aiemmin uskonsa jo menettänyt nuori mies. Hän kertoi miten loukkaavaa oli alkaa täyttää nettisivu:ta. Kun oli diginatiivi ja ottanut jo ensi askeleita somen henkilöbrändäyksessä.

Kun työssä syrjäydytään työstä, tarvitsemme työn rikastamisen konsepteja työelämän sisälle.

Kun työssä syrjäydytään työstä, tarvitsemme työn rikastamisen konsepteja työelämän sisälle. Nopeita ja vaikuttavia. Erityisesti laajenevan työn ja suhteellisen matalan osaamistason ammatteihin.

Oman elämän digiloikka

Sisustavia siivoojia, elämyskokkeja ja tapahtumatalkkareita vuorovaikutuksen ja asiakaspalvelun ammattilaisiksi perinteisen kavenneen työn maailmasta. Digiloikkia yksilötasolla työelämässä. Paitsi osaamisen, myös ammatillisen identiteetin vahvistamista.

Ihmisen on löydettävä oma sankaritarinansa.

Ensimmäinen kiihdytyskaista ulos työelämästä syntyy jo siihen hetkeen, kun vielä ollaan työssä. Tai koulussa. Koulussa sisäinen yrittäjäyys, oman osaamisen tuotteistamisen taidot ja yli perinteisten rajojen menevä osaaminen auttaisivat integroitumaan työelämään. Mutta niiden opettaminen ei ole helppoa. Ei ole helppoa opettaa työelämään, jota ei vielä edes ole. Oppia epävarmasta tulevaisuudesta. Mutta kun emme me vielä ole edes kovin hyvin oppineet rakentamaan koulutusta työelämään joka jo on. Esimerkiksi monessa koulussa edellytämme ravintolatyöntekijöiden opiskelevan arkipäivinä 8-16 välisenä aikana luokahuoneessa tiukasti istuen. Irrotettuna häiriötekijöistä. Emmekö käy katsomassa, että ravintolat ovat auki iltaisin, siellä ihmiset ovat yhtäaikaan fyysisesti paikalla, henkisesti päihteissä ja sosiaalisesti sadoissa verkoissa. Siellä työntekijät ovat vuokrafirmojen ja harmaiden markkinoiden rakentamassa jo juridisestikin uudessa työelämässä. Tähän muodostuu monien kohdalla ensimmäinen ensimmäinen kiihdytyskaista ulos työelämästä. Kohtaan, jossa työelämä ei vielä edes ehtinyt alkaa.

Kiitorata on olemassa. Se on varma ja se näkyy tilastoissa. Osaaminen saattaa jopa kiihdyttää liikettä, kun ihmisen on löydettävä oma sankaritarinansa. Kiihdytyskaistat takaisin on vain rakennettava uudesti. Kiitorata pois työelämästä on olemassa ja kiihdytyskaistat sinne toimivat ikävän tehokkaasti vanhan työelämän murtuessa. Uuden työn yhteiskunta voi rakentaa tehokkaita paluukaistoja. Ne ovat erilaisia työn välityksen ja työpanoksen myymisen muotoja.

Ei ole helppoa opettaa työelämään, jota ei vielä edes ole.

Mahdollisuuksien uusi työelämä

Kun työelämä muuttuu, tarjoaa se aivan uusia mahdollisuuksia – myös sellaisille ihmisille, jotka ovat kelvottomia tai vain osittain kelvollisia vanhaan työhön. Kun suuri osa, etenkin laajenevasta työstä, tehdään perinteisen toimistoajan ulkopuolella, iltapainotteisesti ja jopa yöllä, ei aamuhäämiset ole mikään juttu.

Päinvastoin.

Aktiivinen ilta-aika vanhuspalveluissa (Vanhukset elävät illallakin. Ja jopa viikonloppuisin) vanhuusvalmentajana, hyvän elämän puutarhurina, vuorovaikutuskenttien kehittäjänä (Diakoniasäätiö Foiben ammatteja) tai hyvän elämän emäntänä? Ehkä yökerhoisäntänä (Peruspalvelukeskus Aavan ammatteja)?

**Paluu työelämään ei ole yksilön osaamisesta kiinni.
Se on yhteisölaji.**

Ehkä meidän ei pitä saada ihmisiä ulos sosiaalisista yhteisöistä. Bloggaajien ja tubettajien ammattikunta elää ja kasvaa menestyksekkäästi. Ehkä työelämä ei perustukaan enää paikallaoloon lainkaan. Se voi tarkoittaa vammaisen mahdollisuutta olla täysipainoisesti työssä (ei osatyökykyisenä, vaan täysillä). Ehkä meille syntyy yllättäviä yhdistelmiä eurooppalaisen mallin mukaan: baari ja parturi yhdessä on ehkä sieltä tavanomaisimmasta päästä.

Mahdollisuuksien maailma. Mahdollisuuksien uudessa työelämässä työ luodaan yhdessä ja työ rakentuu uudesti.

Kiihdytyskaistat takaisin työelämään ovat rakenteellisia ja yhteisöllisiä. Ne eivät perustu siihen, että yksilön osaamista vahvistetaan paluuseen jonnekin, mikä sortuu, ja josta vahvempia tulee kiihtyvällä vauhdilla vastaan. Paluu työelämään ei ole vain yksilön osaamisesta kiinni. Se on yhteisölaji. Ja niin saattaa olla ensimmäinen polkukin työelämään.

Työmarkkina muuttui, uuden työn yhteiskunnassa on työnvälityksen muututtava radikaalisti

Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta. Julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Myös oikeudesta työllistävään koulutukseen säädetään lailla.

361 000 työtöntä työnhakijaa tällä hetkellä. Heistä yli 100 000 pitkäaikaistyöttömiä. Heidän kohdallaan perustuslaki ei toteudu. He eivät pysty hankkimaan toimeentuloaan valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. He askartelevat hauskoja huopapalloja, tekevät työllistymissuunnitelmia ja täyttävät CVnettiä. He saavat henkilökohtaista tukea ja ohjausta erilaisissa työllistymistä edistävissä palveluissa. Mutta heidän työllistymisensä ei ole edistynyt. Perustuslaissa ei säädetä pienistä puuhista välityömarkkinoilla. Siinä säädetään oikeudesta työhön. Se annetaan julkisen vallan tehtäväksi ja julkisen vallan on se pystyttävä tekemään. Ja varmasti pystyy. Koska meillä on kaikki se osaaminen, asenne ja resurssit, jotka tarvitaan.

Meillä on pakko olla.